

Iz svega izlazi da bi i u Plivinoj reklamiralo trebalo stajati »Gruzijski čaj osobita mirisa i okusa« (a ne ukusa). Druga je, dakako, stvar je li nam taj čaj i ukusan. To je subjektivna ocjena. Po ukusu jednoga može osobit okus toga čaja biti ugodan, po ukusu drugoga može osobit okus toga čaja biti i neugodan.

Božidar Finka

KOŠARKAŠKI JERKOV I GRGIN U JEZIČNOJ RETORTI

U nas ima mnogo prezimena tvorenih pridjevskim nastavnicima, kao što su prezimena *Jerkov* ili *Kraljev* (pridjevski nastavak *-ov/-ev*, kao *bratov, prijatelj*) i *Grgin* (pridjevski nastavak *-in*, kao *sestrin*). Takvih prezimena ima i u drugim slavenskim jezicima, osobito u ruskom (usp. ponašena ruska prezimena: *Čehov, Vasiljev; Lenjin, Puškin*).

U hrvatskom se književnom jeziku prezimena tretiraju kao imenice (vlastita imena) pa se kao imenice ponašaju i u promjeni po padežima (u deklinaciji). U praksi se tako i provodi u svim padežima, osim što se katkad u instrumentalu jednine u prezimenu na *-ov/-ev* mjesto imenskoga padežnoga nastavka *-om/-em* (kao *bratom, učiteljem*) uzima pridjevski padežni nastavak *-im* (kao *dobrim*). To dobro pokazuje i ovaj primjer: »Mlada momčad 'plastičara' predvođena sjajnim, smirenim majstorom Jerkovim, odličnim temperamentalnim Vilfanom, pomalo inatljivim strijeleem Grginom i ostalim mladićima u košarskaškim dvoranama gotovo anonimnima, izvela je podvig o kome će se zasigurno dugo pričati« (Vjesnik, 9. prosinca 1977, pod naslovom »Plastičari« *nadmašili i sebe*).

U navedenoj je rečenici provedeno pravilo da se prezime s nastavkom *-ov* (*Jerkov*) mijenja u instrumentalu kao pridjev (*Jerkovim* kao *dobrim*), a prezime s nastavkom *-in* (*Grgin*) kao imenica (*Grginom* kao *bratom*).

S time u vezi treba podsjetiti na ovo:

Od osobnoga imena *Jerko* tvori se posvojni pridjev nastavkom *-ov* (npr. *Jerkov sin*), ali se oblik *Jerkov* može i osamostaliti

kao prezime, dakle postaje imenica. Tako taj lik (*Jerkov*) ima dvije funkcije: pridjevsku i imeničku, ali ima i dvojaku deklinaciju: pridjevsku i imeničku. Razlikujući dakle paradigmatske oblike tih dviju deklinacija, možemo im pridružiti i dvije različite obavijesti: imeničku (prezime) i pridjevsku (pridjev). To je razlikovanje uvjetovano sustavom i omogućava da se uvijek jezični znak iskoristi jednoznačno:

1. s *Jerkovim* (instr. *pridjeva*) ≠ 2. s *Jerkovom* (instr. *prezimenom*)

U prvom slučaju možemo posvojni pridjev (pridjevski instrumental *Jerkovim*) pridružiti kao atribut bilo kojoj imenici s kojom se može kongruirati (npr. s *Jerkovim sinom*).

U drugom slučaju (imenički instrumental s *Jerkovom*) možemo prezime kao imenicu upotrijebiti i samostalno, bez dopuna (*Bio sam s Jerkovom*, kao: *Borio se s Parlovom*) i kao član sintagme, npr. s opozicijom ili s atributom (*Bio sam s majstorom Jerkovom, sa smirenim Jerkovom*, kao: *s boksačem Parlovom*). Izricanjem obiju značenjskih funkcija samo jednim (pridjevskim) instrumentalnim likom (s *Jerkovim*) lišavamo se netom navedenih mogućnosti razlikovanja značenja iz samoga oblika i ujedno odstupamo od jezične sustavnosti po kojoj pridjevi i imenice imaju posebne deklinacije.

Tako, dakako, nije i tako ne mora biti u svim slavenskim jezicima, ali iz toga ipak ne proizlazi da praksu u jednom slavenskom jeziku smijemo nekritički unositi u svoj jezik. Navedena i slična ruska prezimena imaju doista u ruskom jeziku u instrumentalu nastavak *-im*, upravo *-ym*: *Čehovym, Vasiljevym; Leninym, Puškinym*.

O preuzimanju u naš jezik navedenih i sličnih ruskih imena Pravopis iz 1960 (MH, MS, str. 162) kaže ovo: »Imena na *-ov* i *-ev* tipa *Čehov, Vasiljev* imaju u instrumentalu nastavak *-om*: *Čehovom, Vasiljevom*, ali nije isključen ni oblik sa nastavkom *-im*, prema sličnim imenicama hrvatskosrpskog jezika koje također ponekad imaju taj nastavak, iz pridjevske promjene (*Miljanovim, Veselinovim*).«

U pravopisnom se rječniku (u istoj knjizi) također navodi da je od *Čehov* »instr. Čeho-

vom i Čehovim« (str. 238) i od Vasiljev »instr. Vasiljevom i Vasiljevim« (str. 824).

O prezimenima se tipa *Lenjin*, *Puškin* u Pravopisu posebno ne govori, vjerojatno zbog toga što se u našoj jezičnoj praksi redovito provodi pravilo da u instrumentalu imaju imenički nastavak *-om* kao i naša izvorna prezimena toga tipa (usp. s *Grginom*) bez obzira na to što u ruskom jeziku zadržavaju nastavak *-im (ym)* iz pridjevske deklinacije, dakle je u nas instr. *Lenjinom*, *Puškinom*.

Iz stilizacije u Pravopisu jasno izlazi, i to kao pravilo, da imena pridjevske tvorbe na *-ov/-ev* (bez obzira na to jesu li izvorno naša ili ruska) »imaju u instrumentalu nastavak *-om*«; za nastavak se *-im* u instrumentalu samo kaže da »nije isključen«. Očita je dakle jaka preporuka, sustavno opravdana, u korist instrumentalnoga nastavka *-om*. Ta se preporuka može osnažiti i drugim razlozima.

Poznato je, naime, da mi preuzimamo u imeničku promjenu i neka druga ruska prezimena pridjevske tvorbe, kao što je prezime *Tolstoj* (što etimološki i tvorbeno odgovara našem pridjevu *tusti*). Ta se i takva

prezimana u ruskom dekliniranju kao pridjevi (*N. Tolstoj*, *G. Tolstogo*, *D. Tolstomu*, *I. Tolstym*), a u nas imaju isključivo imeničku promjenu (*N. Tolstoj*, *G. Tolstoja*, *D. Tolstoju*, *I. Tolstojem*), nisu prilagođena ni oblički, tj. nije *Tusti*, nego ostaje (ruski) *Tolstoj*. Načelno dakle, pridjevsku promjenu imaju u našem jeziku samo ona prezimena pridjevske tvorbe (domaća i preuzeta) koja imaju pridjevski nastavak *-ski*, tj. koja završavaju na *-ski*, *-čki*, *-čki*, *-ški*, kao naše *Lisinski* ili rusko *Černjševski*. Ta i takva prezimena imaju onda i u instrumentalu pridjevski paradigmatički nastavak *-im (Lisinskim, Černjševskim)*, a ne nastavak *-om*.

Na temelju svega što je rečeno bilo bi opravdano da se instrumentalni nastavak *-om* protegne na sva prezimena s nastavkom *-ov/-ev* i *-in*. U tom bi slučaju bila i »mlada momčad 'plastičara' predvođena sjajnim, smirenim majstorom *Jerkovom*«, kao što je predvođena »pomalo inatljivim strijelcem *Grginom*«, gdje u oba slučaja imamo imenički instrumentalni nastavak *-om*.

Božidar Finka

OSVRTI

BILJEŠKE JEDNOG SUDIONIKA VIII. MEĐUNARODNOG SLAVISTIČKOG KONGRESA

(3—9. IX. 1978, Zagreb, Jugoslavija)

Svu složenost jezične stvarnosti Jugoslavije nisu, čini se, u potpunosti sagledali sudionici kongresa, održanog u Zagrebu, glavnom gradu Socijalističke Republike Hrvatske. Nisu svi naši lingvisti uzeli u obzir da, premda postoji jedan srpskohrvatski jezik, funkcioniraju dvije ravnopravne pismene književne varijante — srpska i hrvatska — koje imaju kao karakteristike čitav niz jezičnih razlika, a nikako ne samo različitu grafiju (hrvatsko je pismo na latinskoj osnovi). Historijski se tako zbililo da se u nas u Rusiji više zna srpska varijanta i u skladu s time manje — hrvatska. Zato su u knjizi sažetaka referata srpskohrvatski sažeci sovjetskih referata gotovo

bez iznimke na srpskom: upotreba latinice ne mijenja stvar: varijante leksika, tvorbe riječi, refleksa samoglasnika ipak su ostale srpske, ekavske (*slovenski*, *opšti*, *savremeni*, *deo — dela*), a ne hrvatske, ijekavske (*slavenski*, *opći*, *suvremeni*, *dio — dijela*), čak i u čisto slavističkim sažecima. Hrvati su, kako mi je poznato iz vlastitog iskustva, veoma osjetljivi na znakove nepažnje prema njihovoj jedinstvenoj kulturno-jezičnoj situaciji; to više što u srpskohrvatskim sažecima drugih stranih referata (francuskih, američkih itd.) toga nedostatka nije bilo.

Kongres se održavao u znaku Tolstojeva jubileja, no naši sovjetski lingvisti (za razliku od književnih teoretičara) praktički nisu držali referate o Tolstoju (Babkin i Sorokin nisu bili u Zagrebu), ali su zato izložili, da tako kažemo, živi izdanak Lava Nikolajeviča — Nikitu Iljiča Tolstoja. Inače je kongres